

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ АКЦИЗНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

У статті досліджується основні причини важливості акцизного оподаткування. Проаналізовано надходження акцизного податку до зведеного бюджету України за 2018–2022 роки. Зазначено, що у зв'язку з процесами євроінтеграції в Україні, наголошується на актуальності розроблення конкретних заходів щодо гармонізації вітчизняної системи оподаткування акцизами з відповідними європейськими стандартами, зокрема з нормами Європейського Союзу (ЄС). Окреслено основні напрями покращення акцизного оподаткування в Україні, які враховують і адаптацію до європейських стандартів та сучасних технологій, і підтримку внутрішнього виробника.

Ключові слова: оподаткування; акцизний податок; євроінтеграція; адаптація; збалансованість.

Постановка проблеми. Адаптація податкової системи України до європейських стандартів є критично важливим кроком у процесі податкової реформи, особливо в контексті євроінтеграції, адже це відкриває нові перспективи для розвитку торгівлі та економічного співробітництва з країнами ЄС. Гармонізація податкового законодавства є ключовою передумовою для підтримки цих процесів. Напрямок акцизного оподаткування вимагає особливої уваги, оскільки він впливає не лише на фінансові показники бюджету, а й має прямий вплив на здоров'я громадян та регулювання ринків певних товарів. Ефективна реформа в цій сфері сприятиме покращенню якості життя населення та забезпечить відповідність українських стандартів європейським нормам. Ініціатива з фокусом на гармонізацію податкового законодавства зі стандартами Європейського Союзу не лише сприятиме розвитку економіки, але й створить певні переваги у залученні іноземних інвестицій. Це також відобразиться на сталому

економічному зростанні країни, що є важливим елементом стратегії розвитку України.

Метою статті є дослідження напрямів покращення акцизного оподаткування в податковій системі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження акцизного оподаткування та його ролі в податковій системі України проводили Боровик П. М., Дмитренко А. В., Карпенко С. П., Кортун В. І., Лебедик Г. В. та інші.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі акцизний податок розглядається як інструмент зі значним впливом на попит на оподатковані товари. Цей вид податку відіграє роль ключового регулятора економічної діяльності, надаючи можливість управляти споживанням конкретних товарів. Функції акцизного оподаткування не обмежуються лише фіскальними аспектами. Крім генерації доходів для бюджету, цей вид оподаткування також виконує важливі соціальні та економічні функції. Загалом, акцизний податок виконує важливу функцію у формуванні податкової та економічної політики, сприяючи не лише доходам державного бюджету, а й суспільному здоров'ю, розвитку виробництва та соціальному благополуччю. Враховуючи його потужний вплив на соціальні та економічні сфери, акцизний податок вимагає уважного розгляду та ретельного регулювання для досягнення балансу між фінансовими і соціальними цілями держави.

Акцизне оподаткування є важливою складовою податкової системи будь-якої країни. На рисунку представлено основні причини важливості акцизного оподаткування.

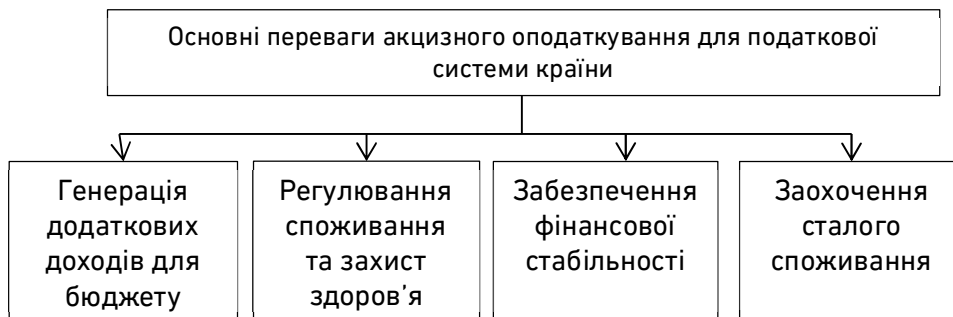

Рисунок. Основні переваги акцизного оподаткування для податкової системи країни

Представимо ширшу характеристику вищенаведеним перевагам акцизного оподаткування:

1) генерація додаткових доходів для бюджету: акцизний

податок є одним з ефективних джерел доходів для державного бюджету. Він накладається на споживання певних товарів, таких як алкоголь, тютюнові вироби, пальне, а також інші товари, що вважаються шкідливими для здоров'я або навколишнього середовища. Це дозволяє державі збирати додаткові кошти, які можуть бути використані для фінансування різних громадських проєктів та соціальних програм;

2) регулювання споживання та захист здоров'я: акцизи допомагають зменшити споживання шкідливих товарів. Високі акцизи на алкоголь та тютюнові вироби, наприклад, можуть сприяти зменшенню споживання цих продуктів та, відповідно, зменшити здоров'я шкідливого впливу цих речовин. Також акцизи можуть бути використані для регулювання споживання товарів, таких як автомобільне пальне, сприяючи зменшенню автомобільних викидів і покращенню якості повітря;

3) заохочення сталого споживання: акцизи можуть бути застосовані для заохочення споживачів обирати більш сталі товари та послуги. Наприклад, низькі ставки акцизу на відновлювальну енергію можуть сприяти розвитку сектору відновлювальних джерел енергії та заохочувати споживачів обирати більш екологічно чисті рішення;

4) забезпечення фінансової стабільності: акцизне оподаткування може бути стійким джерелом доходів для держави, незалежно від кон'юнктури на ринку. Наприклад, споживання алкоголю та тютюнових виробів може залишатися відносно стійким навіть під час економічних спадів, що робить акцизи важливим джерелом доходів у будь-якому економічному середовищі.

Стаття 215 Податкового кодексу України містить перелік товарів, на які застосовується акцизний податок. Акцизний податок стягується з таких видів товарів:

- спирт етиловий, спиртові дистиляти;
- сигарети, сигари, цигарки;
- тютюн, промислові замінники тютюну;
- алкогольні напої;
- пиво (окрім квасу «живого» бродіння);
- паливо;
- легкові автомобілі, кузови до них;
- причепи, напівпричепи;
- мотоцикли;
- транспортні засоби, призначені для перевезення вантажів або 10 й більше пасажирів;
- електрична енергія [1].

Таблиця

Надходження акцизного податку до зведеного бюджету України за
2018–2022 роки, млрд грн

Показник	Роки					Тем приросту, %	
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/ 2018	2022/ 2021
Усього Доходи зведеного бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів)	1184,3	1289,8	1376,7	1662,2	2196,3	185,5	132,1
Податкові надходження	986,3	1070,3	1136,7	1453,8	1343,2	136,2	92,4
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	72,7	71,3	82,3	85,0	61,1	84,1	71,9
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	54,1	59,4	64,4	87,0	44,1	81,5	50,7
Разом акцизний податок	126,8	130,8	146,7	172,1	105,2	83,0	61,1
Частка акцизного податку в Доходах Зведеного бюджету,%	10,70	10,14	10,65	10,35	4,79	x	x
Частка акцизного податку в податкових надходженнях	12,85	12,22	12,90	11,84	7,83	x	x

Джерело: складено автором на основі [2]

З даних таблиці можна побачити, що акцизний податок в 2022 році займав 4,79% в доходах зведеного бюджету України та 7,83% в загальній сумі податкових надходжень, протягом періоду з 2018 по 2021 рік частка акцизного податку в доходах зведеного бюджету України в середньому складала 10%, а в податкових надходженнях 12%. Зменшення частки і відповідно суми акцизного податку в 2022 році пояснюється тим, що у зв'язку із початком 24 лютого повномасштабної війни в Україні, були прийняті державні заходи, які спрощували, або повністю відміняли акцизний податок на певну групу товарів.

Для того, щоб акцизне оподаткування було ефективним в Україні та мало позитивний ефект у суспільстві, потрібно вдосконалювати його з врахуванням зарубіжного досвіду.

У зв'язку з процесами євроінтеграції в Україні, наголошується на актуальності розроблення конкретних заходів щодо гармонізації вітчизняної системи оподаткування акцизами з відповідними європейськими стандартами, зокрема з нормами Європейського Союзу (ЄС). Ця гармонізація є необхідною, оскільки Україна взяла на себе зобов'язання щодо цього в межах Угоди про асоціацію з ЄС [3], яка набула чинності в повному обсязі з 1 вересня 2017 року.

Ця гармонізація є важливою не лише з погляду виконання міжнародних зобов'язань, але й з позиції подальшого розвитку економіки та підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку. Вона сприяє створенню однакових правил гри для всіх учасників ринку та стимулює розвиток внутрішнього виробництва.

Способи стягнення специфічних акцизів, згідно з Карпенко С. П., не можуть бути однаковими для всіх країн, оскільки в разі повної уніфікації універсальних та специфічних акцизів, ця система практично втрачає свою регулюючу функцію і залишається лише інструментом для збору фіскальних надходжень. Специфічні акцизи передбачають, що податки встановлюються на товари, споживання яких призводить до негативних наслідків. Але самі ці товари можуть бути різними для різних країн. Тому вдосконалення механізмів сплати специфічних акцизів повинно спрямовуватися на координацію між країнами спільного ринку, а не на повну гармонізацію [4, С. 121].

Думка цього вченого підкреслює важливість гнучкості та адаптованості системи специфічних акцизів до конкретних потреб і особливостей кожної країни. Оскільки негативні наслідки споживання можуть виявлятися різними для різних товарів та суспільств, зміст і рівень специфічних акцизів можуть відрізнятися в кожній країні. Це означає, що держави повинні мати можливість адаптувати свою систему специфічних акцизів до своїх власних потреб і пріоритетів. У контексті України, це також вказує на необхідність здійснення подальших реформ у системі специфічних акцизів з огляду на особливості національної економіки та суспільних вимог. Важливо підтримувати координацію з іншими країнами, зокрема з ЄС, але при цьому зберігати гнучкість для врахування внутрішніх особливостей та потреб.

Система оподаткування акцизами у провідних країнах світу розробляється з урахуванням збалансованості різних інтересів. Вона

спрямована на забезпечення рівноваги між виробниками і споживачами, підтримкою важливих галузей та регіонів, забезпеченням зайнятості населення та інших соціально-економічних пріоритетів. Важливою частиною цього балансу є урахування питань здоров'я населення, збереження суспільного порядку та необхідність обмеження соціальних наслідків зловживання алкоголем. Система акцизів враховує потребу збалансованого підходу до оподаткування, де ставки акцизів на різні товари можуть варіювати відповідно до їх впливу на громадське здоров'я та споживчі звички. Оподаткування акцизами може бути використане як інструмент для зменшення споживання алкоголю, тютюнових виробів та інших продуктів, що можуть мати негативний вплив на суспільство. При цьому враховуються інші соціальні та економічні фактори, такі як збереження робочих місць і підтримка галузей, які можуть бути вразливими у разі різкого зниження попиту на їхню продукцію [5].

Отже, можна зробити висновок, що для покращення акцизного оподаткування в Україні, є декілька ключових напрямів, які враховують і адаптацію до європейських стандартів та сучасних технологій, і підтримку внутрішнього виробника:

1. Важливо адаптувати національне законодавство з питань оподаткування до вимог та норм Європейського Союзу. Це охоплює гармонізацію бази та об'єктів оподаткування, використання європейської термінології та податкових ставок.

2. Для побудови ефективного акцизного оподаткування важливим є модернізація його адміністрування в Україні, зокрема важливим є спрощення системи адміністрування, включаючи впровадження електронної системи адміністрування та використання цифрових технологій для маркування та відстеження товарів, це сприятиме підвищенню ефективності та зменшенню можливостей для зловживання.

3. Створення системи пільгового оподаткування, відповідно до європейських стандартів, спрямованої на підтримку національних виробників та захист їхніх інтересів на міжнародному ринку. Ця система може допомогти забезпечити конкурентоспроможність внутрішнього виробника і збалансувати відносини на ринку.

Усі ці напрями спільно спрямовані на створення сучасної та ефективної системи акцизного оподаткування, яка відповідає міжнародним стандартам, сприяє сталому розвитку та враховує інтереси різних суспільних груп.

Висновки. У світлі сучасних викликів та потреб розвитку податкової системи України, покращення акцизного оподаткування є ключовим елементом для стабілізації економіки та сприяння сталому розвитку. Невідкладне впровадження інноваційних стратегій у цьому напрямку має вирішальне значення для країни. Необхідність адаптації податкової системи до європейських стандартів, зокрема щодо акцизного оподаткування є актуальним для податкової системи України. Такий курс дій є важливим для впровадження сучасних методів адміністрування та забезпечення гармонізації із загальноєвропейськими стандартами. Зокрема, як зазначено в дослідженні є декілька ключових напрямів для вдосконалення акцизного оподаткування, включаючи адаптацію законодавства до європейських стандартів, модернізацію системи адміністрування та впровадження системи пільгового оподаткування для підтримки внутрішнього виробника.

Отже, покращення акцизного оподаткування є стратегічно важливим для створення ефективної та конкурентоздатної податкової системи, сприяючи економічному зростанню та забезпечуючи сталість фінансових ресурсів країни.

Враховуючи усі аспекти, рекомендується подальше наукове дослідження та впровадження запропонованих стратегій у практичні кроки для подальшого вдосконалення податкової системи України в цілому та акцизного оподаткування зокрема.

1. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 10.09.2023).
2. Доходи зведеного бюджету України за 2018–2022 роки. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2022/> (дата звернення: 10.09.2023).
3. Про гармонізацію структур акцизних зборів на спирт та алкогольні напої: Директива Ради 92/83/ЄЕС від 19 жовтня 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_430. (дата звернення: 10.09.2023).
4. Карпенко С. П. Сутність та особливості акцизного оподаткування: світовий досвід та перспективи в Україні. *Економіка та держава*. 2015. № 3. С. 117–121.
5. Дмитренко А. В., Лебедик Г. В. Особливості справляння акцизного податку в Україні та практика оподаткування. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 12. С. 61–66.

REFERENCES:

1. Podatkovyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 2 hrudnia 2010 r. № 2755. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (data zvernennia: 10.09.2023).
2. Dokhody zvedenoho biudzhetu Ukrainy za 2018–2022 roky. Minfin. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/2022/> (data zvernennia: 10.09.2023).
3. Pro harmonizatsiiu struktur aktsyznykh zboriv na spyrta ta alkoholni

napoi: Dyrektyva Rady 92/83/leES vid 19 zhovtnia 1992 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_430. (data zvernennia: 10.09.2023).

4. Karpenko S. P. Sutnist ta osoblyvosti aktsyznoho opodatkuvannia: svitovy dosvid ta perspektyvy v Ukraini. *Ekonomika ta derzhava*. 2015. No 3. S. 117–121. 5. Dmytrenko A. V., Lebedyk H. V. Osoblyvosti spravliannia aktsyznoho podatku v Ukraini ta praktyka opodatkuvannia. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 12. S. 61–66.

Aleksiichuk O. V. [1: ORCID ID: 0009-0003-2607-7671],

Master,

Malanchuk L. O. [1: ORCID ID: 0000-0002-6341-5639],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,

Antonova S. E. [1: ORCID ID: 0000-0003-4796-8580],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

DIRECTIONS FOR IMPROVING EXCISE TAXATION IN THE TAX SYSTEM OF UKRAINE

The article examines the main reasons for the importance of excise taxation, in particular: generation of additional revenues for the budget; encouraging sustainable consumption; ensuring financial stability; consumption regulation and health protection. The receipt of excise tax to the consolidated budget of Ukraine for 2018–2022 was analyzed. It is noted that in connection with the processes of European integration in Ukraine, the urgency of developing specific measures to harmonize the domestic system of excise taxation with the relevant European standards, in particular with the norms of the European Union (EU), is emphasized. Harmonization is necessary not only to comply with international obligations, but also to promote further economic development and increase Ukraine's competitiveness on the world market. This process helps establish the same rules of the game for all market participants and encourages the development of domestic production. The main areas of improvement of excise taxation in Ukraine are outlined, which take into account both adaptation to European standards and modern technologies, and support of the domestic producer, in particular: adaptation of national legislation on taxation to the requirements and norms of the European Union; building effective excise taxation by modernizing its administration in Ukraine, in particular, it is important to simplify the administration system, including the introduction of an electronic administration system and the use of digital technologies for marking and tracking goods; creation of a preferential taxation system, in accordance with European standards, aimed at supporting national producers and protecting their interests on the international market. In general, these areas are not only aimed at creating a modern and effective system of excise taxation, but

also take into account the interests of various social groups and contribute to the sustainable development of the country's economy. Their implementation will help improve financial stability, support domestic production and increase Ukraine's competitiveness in the international arena. It was concluded that the improvement of excise taxation is strategically important for the creation of an effective and competitive tax system, contributing to economic growth and ensuring the stability of the country's financial resources. Taking into account all aspects, further scientific research and implementation of the proposed strategies into practical steps are recommended for further improvement of the tax system of Ukraine in general and excise taxation in particular.

Keywords: taxation; excise tax; European integration; adaptation; balance.

Отримано: 11 вересня 2023 року
Прорецензовано: 16 вересня 2023 року
Прийнято до друку: 29 вересня 2023 року